

Rumuz: Hanımeli

Anıları Mekânsallaştırmak

Mekânların yaptığı en mühim iş; bir kahve dükkânına girdiğimizde burnumuza gelen o taze ve kavruk kokunun, begonvillerle süslü bir bahçeye adımımızı attığımızda gördüğümüz bir ağacın, taflan gibi buruk veya bir şeftali gibi tatlı anılarımızın canlanmasının, bir zamanlar her gün tahta sıralarında sevinçlerimizi ve hüznümüzü paylaştığımız o güzelim okulumuzun ruhumuzdaki en sahih duyguları uyandırmasına vesile olmaktır belki de. Marcel Proust' un bir fincan ıhlamura batırıp yediği madlen bisküvisinin onu adeta bir zaman makinesi misali çocukluğunda hoş bir gezintiye çıkarması gibi; içinde bulunduğumuz, kokularıyla ve melodileriyle yoğrulduğumuz mekânlar da zihnimizdeki kilitli odaların kapılarını açıp bizi tüm benliğimizle baş başa bırakırlar. Mekânlar da şiir gibi okunur itina ile.

İnsanın duyularıyla mekânlar arasında yakinen bir bağlantı vardır. Mekân; insanın duyularıyla, aldığı bir kokunun onda uyandırdığı hislerle, işittiği somut ya da soyut melodilerin onda bıraktığı izlerle mevcuttur. Mekân; insanla var olur çünkü içerisinde hüznler, sevinçler, paylaşımlar yaşanmadığı sürece yani kültürün temel öğelerinden olan insan bulunmadığı sürece yalnızca toplumun küçük bir parçasıdır. “Anılar hareketsizdir, mekânsallaştırıldıkları ölçüde sağlamlaşırlar.” Diyor Gaston Bachelard. Anılarımızın canlanmasına sebep olan şey mekânlardır. Mekânları var edenler de anılarımız, orada yaşadıklarımızdır. Yani mekânlarla zihnimizdeki anılar arasında şüphesiz yakinen bir bağlantı kurulur.

Bende en derin izleri bırakan ve zihnimde anılarımı bir tiyatro gibi canlandıran mekânlardan ilki şüphesiz doğduğum ve yaşadığım yer Adapazarı'dır. Kim bilir kaç yakıcı vedanın, özlem dolu kavuşmaların yaşandığı tren garı ile garın hemen yan girişinde koz helva satarken bir yandan da ihtimamla gazetesini okuyan ismini bilmediğim adamdan incirli helvamı alıp usulca yoluma devam ettiğim semtim. Bana öyle gelir ki, bu semtin bazı küçük ve pinhan büyülerini burada yaşayanlardan ziyade burayı yaşayanlar anlar. Çünkü asıl hadise; bir mekânda yaşamak değil, o mekânı yaşamaktır. Yaşamak ve bellek kitabının en derin sayfalarında yaşatmak. Yahya Kemal İstanbul'u, Atilla İlhan İzmir'i, Cevat Şakir Bodrum'u, Sait Faik Adapazarı'nı yaşamıştır mesela.

Sait Faik'in ruhunu nakşettiği semttir burası. İnsanları da sular seller gibi bilmeseler de onun dilini, az çok konuşurlar farkında olmadan. Tarihi uzun çarşıdaki kuru kahvecinin büyük bir

ciddiyetle paketlere doldurduğu yeni çekilmiş kahvenin etrafa saçılan kokusu, ılık yağmuru yağarken ıslanmadan ışıklardan geçmeye çalışan hikâyesini bilmediğim ancak gözlerinden okumaya çalıştığım kadının telaşı, her sabah aynı saatte aynı köşebaşında otururken gördüğüm adam da başlı başına birer hikâye değil midir zaten?

Bu semtin bazı sokakları öyle yakındır ki bana; kısa bir rüyanın bitişiindeki hüznü, yaşadığımı, ömrümden bir gün eksilttiğimi hissettirir. Demiştım ya mekânlar anılarla var olur diye, sanırım bunun bendeki en bariz örneği kaldırımlarından kimlerin geçtiğini tahmin etmeye çalıştığım bu sokaklardır. Geceye varmadan, akşamüstü durağında da bir başkadır Ada. Yanmaya başlayan ışıkları, küçük bir semte göre büyük telaşlarıyla kaldırımlarda yürüyen insanları, benim çok sevdiğim ve her geçişimde kendimi eski bir fotoğrafın içinde hissettiğim Uzun Çarşı'daki dükkânlarıyla. Bazılarına pek alelade gelebilecek olan köşede yaptığım seyir, o eski dükkânları fotoğraflamak, sararmış tabelalarına ve saçları ağarmış sahiplerine bakarak zamanın izlerini, zamanın mekânlar üzerinde açtığı yaraları düşünmek burada yaptığım kısa ama yegâne şeylerdendir.

Ada'da beni en çok etkilediğini düşündüğüm yerlerden biri -çocukluğuma tekabül ettiğinden olsa gerek- oturduğumuz evin sokağındaki bir evin önünde, hoş bir edayla süzülen hanımelidir. Mekânlar; anılarla var olduğu gibi, kokular ve tatlar da zihnimizdeki anıları tetikleyip bizi o kokuyu aldığımız mekâna götürürler. Hanımelinin o tatlı, hüzünlü bir şiiri anımsatan râyihası ile kendimden geçmek; deneyimlediğim sıradan ama bir o kadar da etkileyici şeylerden olsa gerek, bunca yıl aklımdan kokusu silinmemiştir. Ne de güzeldir serin bir akşamüstü bir hanımelinin dibinde huzuru koklamak, annemin sesi, babamın tüm o yorgunluğuna rağmen sokakta benimle bu anları deneyimlemesi. Sanki “bir rüyadan artakalan” dır bana Ada'da yaşadığım çocukluğum, arife gecesini yeni ayakkabılarımla ve çocuk heyecanımla bayramı bekleyişim, üç mevsimde de kışı ve kar yağışını düşleyişim. Ada'nın kendisi bir şiirdir; gören, görmeyi bilen gözlere. Bendeki yeri ayrıdır. Çocukluğumun geçtiği, doğduğum sokaktayım hâlâ. En sahih duyguları burada öğrendim belki, insan olmayı. “İlk sonbahar yağmuruyla oturduk hayli dertleştik” çınarlarının dibinde, bazen sokaklarında kaybolup ince hüzünler biçtim gökyüzünden, zamana bir ağıt yazıp bıraktım kaldırımlardan birine. Ada, “Uzak solgun çocukluğum/Akşam alacası, kasaba,/Çatılarda kargalar/Hüzünlü gençliğim/Sabahçı kahveleri...”

Kalbimde en çok yer kaplayan mekânlardan bir diğeri ise çocukluğumdan beri ailecek gittiğimiz Alibey (Cunda) Adası'dır. Rengârenk ve hoş kokulu dondurmaları, eski taş evleri

ve kedileriyle yer etmiştir zihnimde. Bende mutluluğu, huzuru imleyen ne varsa burada, rüzgârla burnuma kokusu gelen zeytin ağaçlarıyla bir ilgisi olmalıdır. Onlar ki; belki bin yaşında, ne hüznülere, ne sevinçlere tanıklık etmişlerdir. Bunları düşünmek, onların sükûtuna ortak olmak, her zaman yekpâre bir huzur ile doldurur kalbimi. Burada tek mevsim; o sıcak esintili yaz, bana dört mevsimi yaşatır sanki. Hüzün, huzur, coşku ve bu büyü karşısında içimde büyüyen şaşkınlık. Cunda'da akşam çat kapı geldiğinde, güneş batmaya yakındır artık, bir başkadır denizin hafif dalgalarını seyretmek. İnsan o kadar büyülenir ki gördüğü bu manzaradan, adeta yüreğinin dibinde bir gül bitiverir. Dalgaların ninnisiyle ve akşamın kızıl saçları, batmaya duran güneşle bir uykuya dalan sahil ne de güzeldir. Rüzgâr denizin kokusunu getirir, insan o an düşündüğü ne varsa yitirir. Gözlerinizin önünden ışıklı gemiler geçer tüm coşkusuyla, hem de elinizi uzatsanız yakalayacak kadar yakından. “Olmayacak gibi duran bir şeyin oluşu” der Sait Faik bahar için. İşte burada yaz böyledir, yaşamayı öğretir. Anı adı altında unutulmayacak çizikler atar ruhunuza, belki bir yara belki büyütülmeyi bekleyen bir çiçek.

Mekânlar böyledir, hele kalp mekânları. Kalbimizin seçtiği, zihnimizi “hayatın burada bir başka aktığı, buranın dünyadan olmadığı” düşüncesiyle dolduran, çehremize tutulan bir ayna gibi içten, sanki evvelden aşına hissettiğimiz mekânlar. İşte oradadır artık tüm duyduğumuz ve bildiğimiz. İnsan oradan uzakta bu kadar mesut değildir belki artık, hiçbir zaman olmamış ve olamayacaktır. Zaman ağır akar orada, hatta hiç akmaz bile. Cunda'nın o renkli, sabun kokan yollarında yürürken bir sonraki yazı, yürüyeceğim yolları ve dalacağım hülyaları düşünürüm. Ben yazın, orada hissederim yaşadığımı. Kalbimden büyüktür, derindir yolları. Orada insanın zihninde sürekli bir “büyü üretimi” mevcuttur; belki bestelenecek bir şarkıyı, belki yazılacak bir şiirin kelimelerini barındırır. Bazen bir zeytin ağacının dibindedir o kelime, bazen denizin dağılan beyaz köpüklerinde. Bazense bir dükkândaki kadının gözleridir bir hikâyenin öznesi. Güneş usulca gider, yamacımdan gemiler geçer, bir bulut ağlar, ben sevinirim. Bir yel eser yüzüme, ellerime bir umut tutuşturulur, hüzünlenirim. Burada sıcak bir yaz öyle hoş duygular verir ki; aynı anda en hüznülü ve en mutlu şarkıyı dinletir, insana ömründen yeni bir ömür biçilir.

Velhasıl bizde büyük etkiler yaratan bu mekânlar mı insanlarla var olur, insanlar mı mekânlarla var olur? Başta belirttiğim gibi mekânlar insanlarla var olur fakat insanlar da mekânlarla var olur. Hiç şüphesiz bu iki durum iç içe geçmiştir, birbirine görünmez iplerle bağlı vaziyettir. Ruhumuza anlam katan şeyler; dâhil olduğumuz sohbetler, işittiğimiz melodiler, kokular, aldığımız tatlardır. Bunların hepsi o an farkında olmasak da sonradan

hatırlayacağımız mekânlarda gerçekleşirler, gerçekten bizi etkileyen ne varsa aklımıza yaşandıkları mekânlarla gelirler. Mekânlar bizim zihnimizdeki bu anılarla mevcuttur, anılar da onları yaşadığımız yerlerle. Bize dokunan şey her ne ise; o ana, yaşandığı yere götürür bizi. Mekânlar da şiir gibi okunur demiştim, ayrıca yazılır da. Her insanın aldığı farklı tatlarla, işittiği farklı seslerle, ruhuna dokunan anılarla yazılır mekân zihinde.

Bizde bir hoş seda bırakan mekânların her biri büyüdür; görmeyi, anlamayı bilenlere. Kalbimize izler bırakan mekânları Tanpınar'ın Bursa'daki zaman için söylediği “billur bir avize” gibi, Yahya Kemal'in “Sade bir semtini sevmek bile bir ömre değer.” dediği İstanbul gibi anlamamız ve belleğimizde yaşatmamız temennisiyle.